

بررسی عناصر بصری در طراحی گرافیک رقص سماع برگرفته از اشعار مولوی

الهام صانعی^۱، حمید صنیعی پور^۲، مریم لاری^۳

^۱ کارشناسی ارشد ارتباط تصویری دانشگاه تهران مرکز

^۲ استادیار دانشگاه تهران

^۳ عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر

چکیده

در عصر حاضر که هنرهای تصویری گسترش یافته است، کلام جای خویش را تا حد زیادی به هنر تصویری و گاهی عبارتی و یا کلمه‌ای در یک اثر هنری و ادبی که به‌منزله یک نماد و نشانه محسوب می‌شود داده است و هنرمند به‌ویژه شاعر و تصویرگر و البته طراح گرافیک، هدف و مسیر صحیحی از به کار بردن آن دارد، بنابراین برای فهم و تحلیل هدف هنرمند، می‌بایست منطق و زبانی تصویری آن را شناخت، در هنری که با معانی معنوی سروکار دارد نماد شناسی و نشانه‌شناسی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که این را می‌توان در شعر مولانا یافت. "انتخاب سماع در این پژوهش از آنجا اهمیت دارد که نخست با حرکات، لباس‌های خاص خود اجرا می‌شود که هر یک به لحاظ نشانه شناختی مفهوم ویژه خود را دارند. پایکوبی و دست‌افشانی و حرکات هماهنگ باعث می‌شود در نهایت وجود رقصنده، با خالق هستی و تمام نظام هستی یکی شود، که همان نماد وحدت و یگانگی را به تصویر می‌کشد. هدف پژوهش درباره سماع، شناخت نماد و رابطه عناصر بصری که بین فرم و فضا و حروف دارد را در گرافیک محیطی به وجود می‌آورد. در این پژوهش علاوه بر بررسی اشعار مولوی، حرکات سماع با ترکیبی از حروف‌نگاری و گرافیک محیطی را نیز به تصویر کشیده است. برای رسیدن به اهداف، مطالعه با اتکا بر منابع کتابخانه‌ای انجام گرفته است که در ضمن پژوهش، آثار تصویری اعم از هنرهای تجسمی و معماری مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. ماهیت تحقیق نیز توصیفی - تحلیلی و البته کاربردی می‌باشد و هدف از انجام چنین تحقیقی در مرتبه نخست علاقه نگارنده به مولانا و سماع و سپس کشف ارتباط عناصر بصری تشکیل‌دهنده آن با گرافیک محیطی بوده است. نتیجه‌ی حاصله مجموعه‌ای به‌دست‌آمده از مراحل سماع درآویش و سپس رویکرد نشانه‌شناسی و گرافیک محیطی و خلق آثار تصویری و شناخت آن به جامعه امروزی بوده است.

واژه‌های کلیدی: گرافیک، گرافیک محیطی، مولانا، سماع، خوشنویسی

۱- مقدمه

مسئله اصلی این تحقیق، بررسی جایگاه هنر در سروده‌های مولوی و همچنین به‌کارگیری گرافیک محیطی در اشعار مولوی (سماع) است. اینکه شاعر چگونه از رقص سماع و بان مفاهیم بهره‌جسته و به چه میزان از این هنرآگاه است. نماد از دیرباز با خلق فضای هنری آمیخته بوده است و در جهت ارتقا اندیشه بشر سهم به‌سزایی داشته است از آنجایی که در مقوله زیبا شناسی احجام هر قدر ابعاد بیشتر باشد می‌تواند به ماهیت اصلی شیئی نزدیکتر بوده و در خلاقیت جاذبه‌های بصری نقش بسزایی را برای بیننده ایفا کند و با وجود تکنولوژی‌های جدید و دنیای ماشینیسم لحظه به لحظه این فضاها تغییر نموده و از صورت ثابت خارج گردیده و با حرکت حجم فضاهای متنوع جدیدی را ایجاد خواهد نمود. این مورد در فضای گرافیکی امروزه کاملاً صادق بوده و قابل بررسی است مسئله اینجاست که چطور می‌توان از فضای تک بعدی و دو بعدی خسته‌کننده و تکراری به ویژه فضای گرافیکی تقویت نموده و با استفاده از نمادها و المان‌هایی از سماع به فضای خلاق و جذاب برای مخاطبان دست پیدا کرد از آنجایی که با توجه به این مسئله که گرافیک در ذات، هنری نوین و پیشرو است و با در نظر داشتن این امر که هنر نوین همواره در جست و جوی راه‌های ارتباطی جدید با مخاطبان می‌باشد. این امر می‌تواند جهت آگاهی و شناخت سماع، ضرورت پرداختن به نمادهای خلاقانه سماع و بررسی و تحلیل این مقوله در آثار گرافیکی آشکار کند. در این زمینه المان‌های بر گرفته از عناصر نماد های حرکت متنوع رقص سماع و فضای معنوی بر گرفته از اشعار مولوی به وحدت رسیده و خالق فضای بصری گرافیکی نوینی خواهد بود.

۲- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

بررسی جلوه‌های هنری در سروده‌های مولانا از جهات گوناگون حائز اهمیت است. تردیدی نیست که هنر و آثار هنری به طور اعم همواره الهام بخش بوده و هنرمند و نیز مخاطب را به گونه‌های متفاوت به عالمی ورای عوالم معمول سیر می‌دهند. مولانا نیز به عنوان شاعری هنرمند از این قاعده مستثنا نیست. ضرورت پرداختن به شیوه‌های نوین بیان بصری جهت آشکار سازی مفاهیم نماد در گرافیک محیطی همچنین در نظر گرفتن اینکه در گرافیک محیطی قدرت بصری و المان‌ها ارتباط دوسویه مابین محیط و مخاطب وجود دارد. ضرورت پرداختن به این رویکرد را آشکار می‌کند. نگرش هنر گرافیک محیطی به نمادهایی از حرکت چرخش معنوی سماع است هدف از گرافیک محیطی شناخت برای نمادهایی از هنر زیبایی سماع و روح و جهان هستی است. گرافیک محیطی انعکاسی از المان‌های هنری که به وسیله آن می‌توان به شناخت و بیان اسرار هنرها و قوه خیال سماع پی برد. ایجاد پیوند میان محیط و مخاطب ایجاد پیوند و تطابق میان محیط‌های اجتماعی و شهری با فرهنگ و مردم جامعه بی شک نتیجه ارتباط میان طراحان هنرمندان مهندسیین جامعه شناسان و روان شناسان آن جامعه است و در طراحی محیط‌های نمایشگاهی نقش طراحان گرافیک و ایجاد ارتباط هر چند مستحکم تر و بیشتر با مخاطب و هماهنگی مکان یابی این فضاها با تصاویر بصری حاضر در محیط‌های اجتماعی دیگر من جمله سطح شهر از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ که این نکته خود باعث هر چه سریعتر ارتباط برقرار کردن مخاطب با این گونه رویدادهای هنری است و گویای نکته بینی طراحان گرافیک محیطی است. گرافیک محیطی علمی است که در آن چگونگی استفاده از فرم‌ها رنگ‌ها و نقش‌ها با استفاده از انواع مواد و مصالح گوناگون و تکنولوژی تصاویر گوناگون به شکل ماهرانه اصولی و برنامه‌ریزی شده در جهت بهتر ساختن و ساده شدن روابط، ارتباطات بطریقه گرافیکی و همچنین کمک به کامل تر ساختن زیبایی فضاهای عمومی مطرح شده و مورد بررسی

قرار میگیرد. هدف از گرافیک محیطی این است که: طراحی براساس زیباسازی بیش از پیش فضاهای شهری از طریق به‌کارگیری اصول فرم طرح های زیبا و هماهنگی آنها با یکدیگر در محیط پیرامون اجتماعی و مکان یابی شده انجام می گیرد.

۳-اهداف تحقیق

بالا بردن درک و سطح ارتقاء فکری از طریق قدرت بصری نماد در آثار گرافیک محیطی با استفاده از قابلیت های برگرفته از حرکات چرخش معنوی سماع در فضا درک رسیدن به خالق. ملموس کردن هرچه بیشتر المان ها در ارتباط با آشکار سازی مفاهیم در آثار گرافیک محیطی به گونه ای که مخاطب بتواند به راحتی با اثر ارتباط برقرار کرده و حتی با لمس اثر بتواند بار معنایی اثر را درک کند و بپذیرد. پیدا کردن شیوه های نوین ارتباط با مخاطب از طریق المان ها و استفاده از مواد مصالح مختلف به همراه تکنولوژی های جدید در جهت یافتن مدیوم های نو در قالب گرافیک محیطی در جهت به دست آوردن آرامش روحی و روانی. ترکیب و تداخل المان های طراحی شده با عملکردهای روزمره محیطی که المان در آن طراحی شده است مانند تعریف مکان یابی و فضای معابر یا گره های حرکتی و ...

۴-سوالات تحقیق

چگونه عناصر بصری در طراحی گرافیکی سماع به کار رفته اند؟
هدف: شناخت چگونگی به‌کارگیری عناصر بصری در طراحی گرافیکی مربوط به سماع

۵-گرافیک محیطی

گرافیک محیطی از یک سو بخش مهمی از محیط و اشیا پیرامون خود را بر مبنای معیارها و الگو های زیبایی شناختی گرافیک شکل میدهد و از سوی دیگر به واسطه زبان گرافیک با محیط و اشیا و انسانهای دیگر گفتگو کرده و ارتباط برقرار می کند. شناخت و تسلط بر فرهنگ جامعه بیشترین اهمیت را در کار گرافیک محیطی دارد وقتی طراح با فرهنگ و روحیه جامعه آشنایی عمیق داشته باشد به آسانی میتواند آشناترین بیان و ارتباط را با تماشاچی برقرار کند. مسله جلب نظر کردن از نقطه نظر زمان نیز بسیار حساس و با اهمیت است. هر طرحی برای زمان محدودی ساخته می شود بنابراین اگر نتواند در مدت محدود به طور موثر موضوع و پیام آن را برای بیننده مطرح و منتقل کند اعلان یا طرح به درستی طراحی نشده است و دارای نقص طراحی یا ایده است. بخصوص در مورد تبلیغات و اعلان های تجاری این امر از حساسیت بیشتری برخوردار است زیرا که در تعاریف تبلیغات تجاری تنها کمک به فروش بیشتر بعهد اعلان نیست بلکه اغلب زودتر به فروش رسانیدن کالا و از رقیب ها جلو افتادن مطرح است. لذا جلب نظر کردن در حکم به موقع خبر کردن و هدایت بیننده است.

گرافیک محیطی بعنوان علمی است که در آن چگونگی استفاده از انواع فرمها، رنگها، نقشها و تصاویر گوناگون به شکل ماهرانه و اصولی و برنامه ریزی شده در جهت بهتر و ساده تر شدن روابط و خبر کردن وهمچنین ساخت زیباییهای محیطی عمومی مطرح شده و مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به این مسله حیطة عمل طراح گرافیک بسیار گسترده است. یکدسته از این طرح ها شامل علائم و نمادها و نقوشی است که به مکانهای عمومی مانند فرودگاهها و بیمارستانها و ... اختصاص دارد. گروه

دیگر را علائم راهنمایی و رانندگی تشکیل می دهند. دسته دیگر مشتمل بر تابلوهای اطلاعات در مورد ساعت ورود و خروج قطار ها و پرواز هواپیما ها. تابلوهای راهنمایی مسیر مسافر تا محل پیاده شدن و سوار شدن و غیره هستند. این تابلو ها معمولا از نوشته هایی که گاهی با علائم خاصی همراه هستند تشکیل شده اند. طرحهای گرافیکی و نوشته های سر در فروشگاهها و نماد ساختمانها و علائم و نوشته های روی کامیونها و سایر وسایل حمل کالا نیز شکل دیگری از کارکرد هنر گرافیک در محیط شهری هستند.

گرافیک محیطی این امکان را فراهم میکند تا از محیط اطراف خود حداکثر استفاده را ببریم و از محیط اطراف خود لذت ببریم. در گرافیک محیطی همه چیز ساده سازی می شود در نتیجه انسان آسانتر با اطرافش ارتباط برقرار میکند. هدف از گرافیک محیطی ایجاد یک فضای زندگی مساعد و دلپذیر و هماهنگ ساختن آنها با فرهنگ جامعه می باشد و به وسیله آن می توان موجبات امیدواری و شور و شوق را فراهم ساخت و روح تازه به اجتماع داد.

طراحی محیطی می کوشد تا بین طرح هایی که ارائه می دهد و هر آنچه از پیش در محیط وجود دارد هماهنگی ایجاد کند در اصل گرافیک محیطی یک تخصص بین رشته ای است و نیاز به آشنایی با گرافیک معماری و طراحی صنعتی مجسمه سازی و... دارد.

در یک طرح گرافیک محیطی خوب باید تمام اصول و مبانی طراحی رعایت شود. از میان شاخه های مختلف گرافیک محیطی در این مجموعه به بیلبرد و پیکتوگرام پرداخته شده است.

گرافیک محیطی علمی است که در آن چگونگی استفاده از انواع فرم ها، رنگ ها، نقش ها و تصاویر گوناگون به روشی ماهرانه اصولی و برنامه ریزی شده در جهت بهتر و ساده تر شدن روابط اطلاع رسانی و جهت یابی و همچنین ساختن زیبایی های محیط عمومی مطرح شده و مورد بررسی قرار می گیرد.

۶- نقش نماد و نشانه در گرافیک محیطی

برای مردم نمادها یکی از راه های برقراری ارتباط است. مردم از نمادها برای تبادل پیام های خود پیشینه خود شئون اجتماعی و جهان بینی ها استفاده میکنند. به همین دلیل آثار گرافیک حجمی و مجسمه، نمادی از احساس، تفکر و اندیشه ی مردمی است که همیشه با آن احساس زندگی می کنند.

زندگی بشری نیز با نمادها شکل می گیرد و لازم است که یک نماد جامعیت اجتماعی پیدا کند. با این شرایط مردم هم دوست دارند که با آن احساس اندیشه زندگی کنند. به همین خاطر مجسمه در کشور های اروپایی در فضاهای شهری کاربرد بسیاری دارد.

طراحان گرافیک محیطی با به کارگیری نمادها و نشانه های گرافیکی جالب و مهیج می توانند حتی مناطق یکنواخت و کسل دکننده را به طریقی جلوه گر سازند که گویی آنجا کار جدیدی در حال انجام شدن است.

علائم نشانه های گرافیکی می توانند به مطالب دیدنی و یا نکاتی درباره ی تاریخ، علائق تاریخی مردم و مناطق و محدوده های مشخص شهری اشاره کنند. حتی به سوالاتی پیرامون ساختمانی پاسخ دهند و آثار تاریخی و طبیعی شهر را به بهترین حالت ممکن به توریست ها و شهروندان بشناسانند.

۷- تعریف سماع

سماع. شنیدن. شنوایی. آواز. سرود وجد و پایکوبی و دست‌افشانی صوفیان منفردا و جمیعا با آداب و تشریفات خاص (دهخدا. ۲۰۱۰)

سماع در اصطلاح عارفانه حالتی است که بر هیجانات عاطفی و غلیان و خروش درونی؛ و شور و وجد باطنی به عارفان راه معرفت و سالکان طریق حقیقت؛ و اصلاصان به کعبه. وحدت و دست می داده و گاه و بی گاه آنها را وا می داشته که از خواست خود برخاسته و بی خود خویشتن. در هر زمان و مکان بی پروا از قعر وطن بدخواهان و لعن و شتم دشمنان و همچون مولانا جلال الدین محمد دست بیفشاند و تن بچرخانند و پای بر زمین بکوبند. سماع حالی است که بر اثر آوازی خوش و یا نغمه ای دلکش صوفی را دست می دهد. (حیدرخانی. ۲۱. ۱۳۷۴) در این حال بعضی حرکات ناخودآگاه از وی سر میزند که ممکن است بیننده آن را نوعی رقص بیندازد. این است سماع غیر ارادی با سماع راست که مولوی درباره اش گوید:

بر سماع راست هر تن چیره نیست طعمه هر مرغکی انجیر نیست

۸- مولانا و سماع

سماع مولانا چنانکه احوال او و یارانش نشان می داد از هیچ گونه اندیشه ی خوش باشی و لذت جویی ناشی نمی شد و ذوق اشتغال به لهو یا فکر جستجوی آسایش و غفلت داعی و محرک آن نبود. این سماع خود مبارزه و تلاش ریاضت کشانه یی بود که جسم را تلطیف می کرد تبدیل به روح می کرد و برای آن از میان آنچه به آلودگی و گناه تعلق داشت راه ناشناخته یی به سوی خدا می گشود. کشمکش و تقلایی جانکاه بود که استغراق در آن به انسان امکان می داد تا جزء عنصری خود را با پر و بالی که روح در آن لحظه های هیجان به آن عاریه می دهد به عالم مافوق عناصری ملحق نماید. خیز و جهشی بود که سالک راه خدا را به اوج حیات انسان می رسانید تبدیل به ملایکه و روح می کرد و از آنجا پله پله تا بام رفیع آسمانها می برد. (حاکمی. ۱۴۰. ۱۳۶۱)

مجلس سماع برای مولانا معبدی بی سقف و ستون و عاری از زیور و ثروت بود که در فضای آکنده از قدس و طهارت آن هر چیز

زمینی آسمانی می شد. در آن همه چیز مقدس همه چیز روحانی و همه چیز و همه چیز الهی بود. کدام بدعت کدام گناه و کدام ابلیس می توانست در چنین جو پاک الهی مجال ورود بیابد؟ فقط خودبینی زاهد ظاهرنگر بود که اینجا را می توانست به آینه یی برای مشاهده ی تیرگی های وجدان خود او تبدیل کند.

در این سماع راست ترانه یی که قوال می خواند و با دف و نی و رباب همراه می شد تقدس و تحمیدی بود که روح در آستانه ی خیز و جهش به آن سوی دنیای جسم تغنی می کرد. غیر از قوال و همکارانش که ساز و آواز پر شور آنها مجلس را غرق در امواج روح و دل می کرد در سراسر این مراسم سکوت پر وقاری دهان ها را خاموش نگه می داشت. در شور و هیجان قول و غزل فقط دستهایی که به هوا فشانده می شد و پاهایی که زمین را زیر لگد می کوفت حرف می زد. دهان هم اگر گاه باز می شد آنچه از آن بیرون می آمد خروشی بیخوادانه یا نعره یی آشناک بود که هیجان گریز و شور از خود رهایی روح را بدون آنکه بتواند آنها را در تنگنای لفظ و حرف بریزد به شکل فریاد در می آورد. وقتی مولانا در این رقص و وجد روحانی "سماع" دست به هوا می افشاند به زبان رمز هر چه را برای او تعلقات خودی محسوب می شد به هوا پرت می کرد واز خود دور می ساخت و چون پای به زمین می کوبید "خودی" خود را که از پایبندیش به زمین رسته بود و او را هم به زمین پایبند می

داشت در این پایکوبی زیر لگد خرد می کرد و راه تبتل تا فنا را در یک جست و خیز رمزی هر روز و شب بارها طی می کرد و خود را در تمام این حرکات مغلوب احوال گونه گون سلوک روحانی می دید. بدین گونه در طی سماع یارانش زمین و هر چه زمینی بود در زیر لگد ها خرد و له و پست و پیش پا افتاده می شد و هوا که دستها از ورای آن به آسمان می رسید در تموج و ارتعاش حرکات این دستها راه را برای عروج روح به ماورای جسم می گشود و هر چه جسم در طی این حرکات بیشتر خسته می شد روح بیشتر احساس سبکی و بی وزنی می کرد و بیشتر خود را آماده ی عروج می یافت. (ادبی. ۵۳. ۱۳۸۳)

تصویر (۱) سماع مولانا

www.naghshinepars.com

۹- روش خلاقیت در گرافیک محیطی سماع

خلاقیت یک فرایند ذهنی است که شامل تولید ایده یا مفاهیم جدید و یا ایجاد ارتباط های تازه بین ایده ها و مفاهیم موجود می شود. بررسی خلاقیت گرافیکی از دیدگاه علمی، محصولات یک تفکر خلاق (که آگاهی تفکر واگرا نیز خوانده می شود) معمولا هم ابتکار دارند و هم دارای تناسب و اقتضا می باشند. از دیدگاه عام و روزمره، خلاقیت صرفا عمل ساختن چیزی جدید می باشد.

هنرمند طراح باید افکار خلاقانه و ذهنی خود را به نحوی که دیگران نیز بتوانند با آن ارتباط برقرار کنند. تجسم بخشیده و در معرض دید مخاطبان قرار دهد. در این مرحله است که خلاقیت طراح را بروز می کند. تقویت تعدادی از باورها و درونی شدن آنها موجب خلق آثاری برتر می شود. باید بپذیریم که از حداقل ها، امکان آفرینش حداکثرها فراهم می آید. پس هر چیزی می تواند موضوع و شیئی منحصر به فرد باشد.

تصویر (۲) خط در سماع،

www.kocatepegazetesi.com

۱۰- پیشینه تحقیق

مریم بهرامی شهریاری (۱۳۹۴)

در تحقیق خود تحت عنوان مطالعه ی ویژگی های محتوایی و ساختار بصری و نمادین سماع درویشان در قونیه از مطالعات انجام گرفته نتیجه میشود که: هنرمندان نگارگر در خلق آثار تصویری خود معمولاً به دنبال برقراری یک رابطه معنوی با خداوند بوده اند و این معنویات را با صراحت و یا در معنا در آثار خود تصویر نموده اند اما برای درک مفهوم خاص سماع درویشان قونیه نیاز به بررسی بیشتری در غالب فرم و شکل حس درونی و تمام مقدمات لازم برای محیا کردن و برپایی این مراسم میباشد را دانست.

خلیل کونیکلی (۱۳۸۳)

در تحقیق خود تحت عنوان جسارتی در موتیف های انسانی در حجاریهای طاق بستان موضوع عملی سماع فیگور یکی از رساترین ابزار سماع است. حرکات بدن انسان به زیباترین وجه حرکت آتش و سماع را نشان می دهد. یکی از مجذوبترین فرم های ایرانی که خواستگاه خاصی در میان این مردم بر جای گذاشته فرم و شکل های خوشنویسی ایرانی است.

شهرزاد دوامیری (۱۳۹۶)

در تحقیق خود تحت عنوان بررسی اصول طراحی معماری مرکز رقص های ایرانی براساس اصول و مفاهیم نهفته در رقص سماع در این پژوهش سعی بر آن است که تشابهات این هنر در چارچوب مفاهیم اصلی و کلیدی مانند فضا زمان و حرکت و ریتم بررسی می شوند. یکی از ویژگی های بارز رقص سما میزان حرکت و حس سیالیت است. معماری نیز از بیننده انتظار حرکت دارد حرکت در معماری یعنی راه رفتن در میان دیوارها، ستونها، سقفها، و سایر عناصر بصری و ایجاد خیال در ذهن، هدف از حرکت ایجاد خیال در ذهن بیننده است. صورت ظاهری اصل حرکت و میزان تاثیرگذاری رقص، در عواملی چون پیوستگی تداوم، نواخت یا ریتم در زمان، تکرار، هندسه، سلسله مراتب و... تجلی مینماید.

مولف محبوبه فرزام ۱۳۹۲

در تحقیق خود تحت عنوان جلوه های هنری در شعر مولانا هم آمیختگی هنر و ادبیات در آثار بسیاری از شعرای فارسی زبان همواره از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده و جلوه های انواع هنر هر یک به فراخور علاقه و میزان آشنایی شاعران در آثارشان نمود یافته است. اشعار مولوی در این میان، انسجام بالایی را تقریباً با بسیاری از انواع هنرها را در بر داشته، به نحوی که جلوه های هنری متعدد و متنوعی را می توان در عمده آثار وی، دیوان شمس و مثنوی معنوی یافت. هنر به گونه ای با شعر مولانا در آمیخته که به هیچ وجه قابل تفکیک نیست. درک عمیق شاعر از انواع هنرها موجب به کارگیری هوشمندانه آنها در اشعارش گشته است.

فائزه باکویی

در تحقیق خود تحت عنوان مطالعه تطبیقی نگاره سماع درآویش قلم کمال الدین بهزاد و نقاشی رقص هنری ماتیس بررسی تطبیقی نگاره سماع درآویش قلم کمال الدین بهزاد و نقاشی رقص اثر هنری ماتیس در این پژوهش به مان نشان داده است که هنرمند اروپایی گرچه از تمام جنبه های بصری اثر شرقی در نقاشی خود بهره نرفته است ولی با استفاده از عناصر اصلی که هنر شرقی و نگاره های آن را در بر می گیرد نقاشی خود را به تصویر در آورده است و با استفاده و با الهام از این نگاره توانسته به یک ترکیب بندی ساده اما قوی دست پیدا کند که نتوان هیچ نقصی را در این تابلوی دیواری که همه چیز در نهایت سادگی به تصویر کشیده شده است دست پیدا کرد.

محمد علی شیخ الحکمایی، شروین میرشاهزاده

در تحقیق خود تحت عنوان بازشناسی نقش هنرهای تجسمی در فضاهای شهری با تکیه بر مولفه های زیبایی شناختی به کار رفته در بدنه ابنیه و ائانه شهری با نگاهی گذرا به زندگی روزمره در فضای شهری به نظر می رسد که چگونگی فضا، می تواند در کیفیت زندگی مردم در شهرها تاثیرگذار باشد و هنرهای تجسمی به واسطه وجوه زیبایی شناختیشان می توانند این تاثیر را دو چندان کنند. این جمع بندی در نهایت نشان داد که موقعیت اثر مقیاس آن در فضا و عابر پیاده، فرم اثر، وزن اثر، تعامل اثر، با محیط معنادار بودن و رویت پذیری اثر از عواملی هستند که می توانند تاثیر زیبایی شناختی محیط را به کمک هنرهای تجسمی دو چندان سازند.

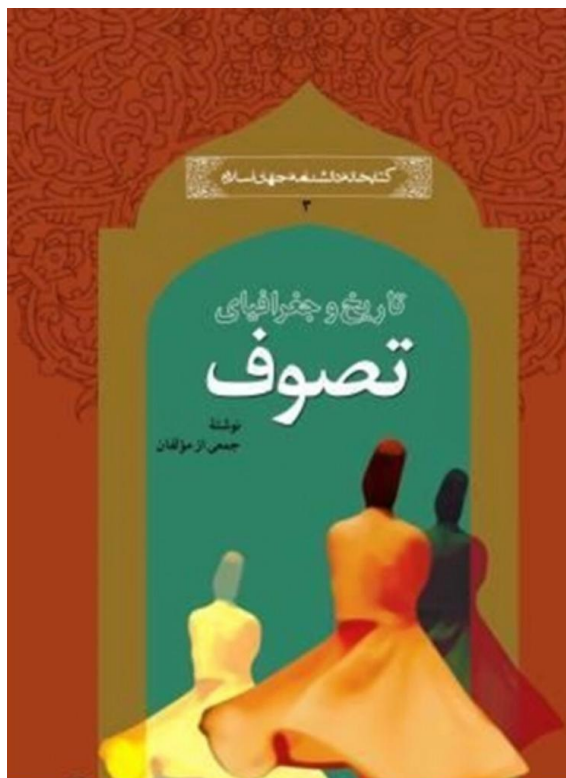
۱۱- روش تحقیق

روش تحقیق به صورت کتابخانه‌ای، استقرایی و ابزار گردآوری اطلاعات و فیش برداری است. رفتن به محیط جشنواره های سالیانه در ارتباط با موضوع تحقیق پژوهشی - استفاده از فیلم و عکس- و گفتگو با استادان و کارگردانان نمایشی در ارتباط با موضوع طرح

۱۲- یافته های توصیفی و استنباطی داده ها

نمونه های بکارگیری از فرم ها و ترکیب بندی ها رقص سماع

در تصویر (۳) یک فضای با رنگ سرخ هست فضای ناهنجاری است ولی یک درگاهی درون این فضا کشیده شده که درگاه ورود است؛ یعنی از یک فضا به فضای دیگری است. مثال این شعر که درگه ما درگه نامیدی نیست / صد بار اگر توبه شکستی باز آیی. این حالت قوس که در بالا هست نشانگر ورودی است و درون آن که به رنگ سبز نشان داده شده که نمادی از طبیعت و آرامش و از رنگ روشن استفاده کرده که دیگر از هیجان و استرس و غم نیست رنگ سبز رنگیست که به سمت طبیعت می کشاند و مرشدی که راه طریقت را رفته به رنگ زرد نشان داده شده و ما هم دنبال رو آن هستیم و در تصویر میخواهد آن را نشان دهد که اگر دنبال رو آن باشیم ما هم به آن میرسیم که آن تصویری که محو شده و در ورودی است را نشان میدهد و نقطه طلایی تصویر تیتراژ گذاشته تصوف که از صوفی می آید به رنگ سفید نشان داده شده که راه و مسیریست که به آنجا میرویم.

تصویر (۳) تصوف

article. tebyan. net

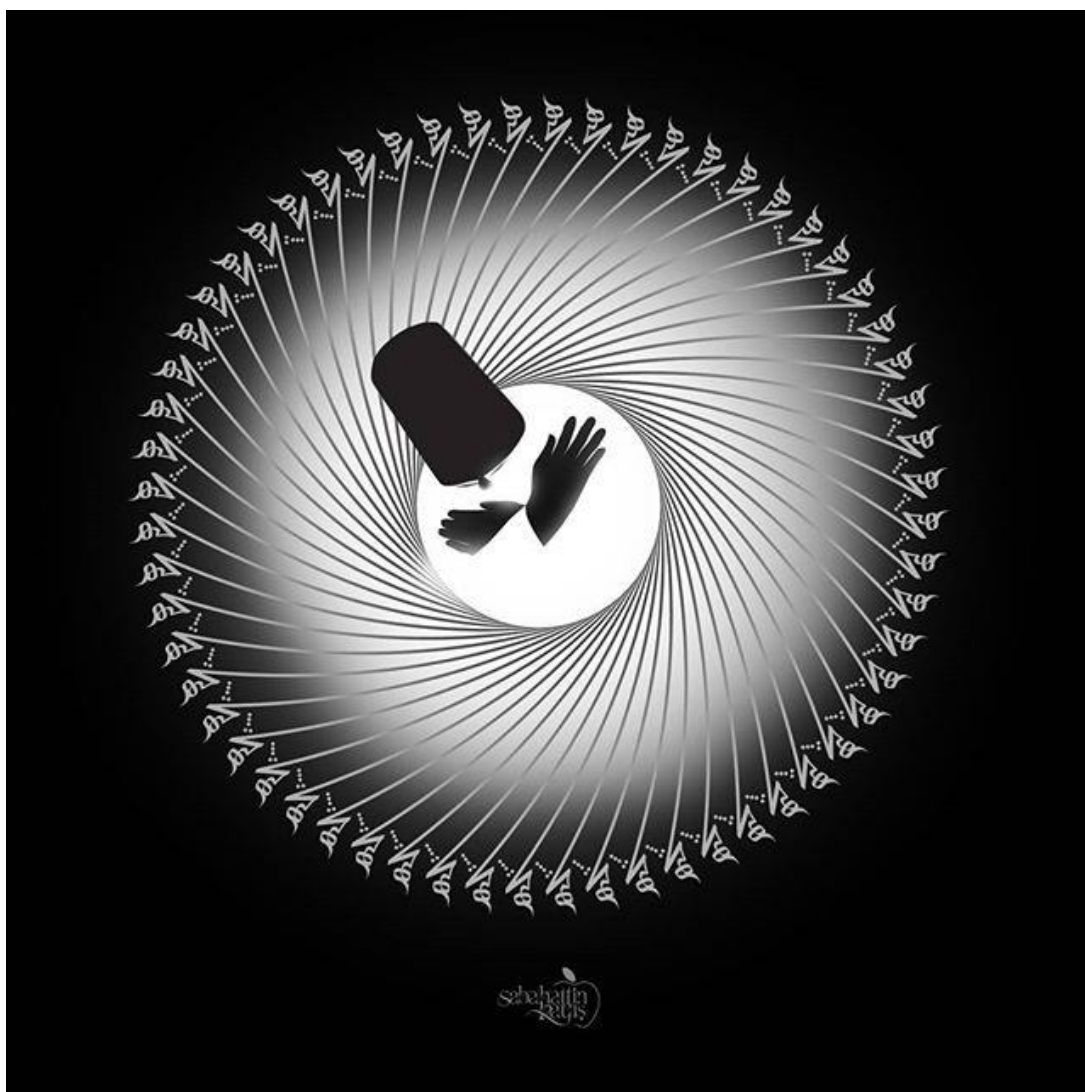
در تصویر (۴) تابلوی هنری یک تقدم و یک تاخری وجود دارد یک فضای بالا یک فضای معنوی و آسمانی، درست همانطور که چشم بیننده از سطح زمین به سمت آسمان می‌رود رنگ‌ها و فرم‌ها بازتر می‌شود هر چه چشم بیننده به سطح زمین پایین قرار می‌گیرد به علت بافت خشن و تیره‌ای که دارد حالت استحکام به کار را می‌دهد بنابراین در این تصویر که سماع‌گر در حالت رقص است دامن و چین‌ها در فضا می‌گردد و این استحکام چین‌ها را در پایین کار با استفاده از خطوط مشکی استفاده کرده که این خط مشکی هم پای دامن و چین و چروک دامن گشته است مثل حرف نون که در پایین طوری استفاده شده که تصور میشود چینی از دامن است که به بالا رفته به خوبی از خطوط شکسته نستعلیق که همانند خطوط دکوراتیو استفاده شده و چون از رنگ سیاه در خطوط استفاده شده استحکام به سماع‌گر را داده است. اگر این خط روشن بود تصور میشد سماع‌گر در فضا است بنابراین برای اینکه چشم بیننده در چرخش باشد و خط مشکی تنها به چشم نخورد طراح آمده در دستان، یک حالت سیاه خورشید گونه که در این دنیای سیاهی طالب نور است و می‌رقصد و حقیقت را پیدا کند؛ و پایین کار به عنوان خطوط و بالای کار به عنوان یک لکه آبسترک، که توازن میان رنگها و خط‌ها است را ایجاد کرده است.

تصویر (۴) نقاشی میکس مدیا رقص سماع مولوی

www.mystalk.net

در این تصویر (۵) سماع‌گر که درست وسط دایره سفید است همانند خورشید است گرچه از بالا که حالت دید پرنده است سماع‌گر در خورشید ذوب شده است دستها را به حالت تعظیم گذاشته و لباس و دامن آن با کلمه هیچ از شعاعهای که از لابه لای نور متساعد شده در حالت رقص و گردش هستند چون به صورت مورب نوشته شده اند پس بنابراین اینجا به صورت فضای تاریک، جهانی از تاریکی و این سماع‌گر هست که با نور این فضا را به تاریکی آورده است که از شعاع‌های لباس که همانند شعاعهای خورشید است آورده شده که در اطراف نورافشانی میکند؛ و از کلمه هیچ (از هیچ برآمده ایم و بر هیچ رویم)

تصویر (۵) بر مدار سماع،

www.pinterest.com

در تصویر (۶) از عناصر خط استفاده شده و در نقطه طلایی تصویر سماعگر است و دو تا دستان او مثل فرشته است که دارد بال میزند که به سمت بالا برود و پایین دامن چینی را نیاورده و گذاشته با فضای بیرون و کادر یکی بشود. علاوه بر اینکه کار زیباست ولی نوع انتخاب فونت برای زمان و مکان به خوبی استفاده نشده و به درستی در پوستر قرار نگرفته و آن چیزی که در سماع و شعر مولانا مهم است ذهنیت و اندیشه است بخاطر این است که مولانا میخواهد ذهنیت و اندیشه را نورانی کند و به همین دلیل از رنگ طلایی که نماد رنگ درویش سماع است استفاده کرده که نورانی بودن آن اندیشه را نشان می دهد.

تصویر (۶) آنجا که حروف به سماع در آمده اند، اثر محسن دایی نبی

www.onlineartgallery.ir ,

در تصویر (۷) که از خطوط استفاده شده و در پوستر ممکن است سوژه از سمت راست کادر وارد شود و یا در مرکز نقطه طلایی قرار گرفته و گاهی در کادر از همه پلیدی ها و زشتی ها را پشت سر گذاشته و از گوشه سمت چپ دارد خودش را رها میکند و بیرون بروند و چون صورتش پشت به تصویر است یعنی تمام این دنیا را پشت سر گذاشته و دارد از راس کادر خارج میشود و خطوط مثل امواج آب آمده و عاشقی را که نوشته یعنی نهایت عشق و جنون، کسی که عاشق است از هیچ نمی ترسد و می رود به معشوق برسد و در حال حرکت هستی در این تصویر هم با دستان باز در حال پرواز است که به سمت او برود.

تصویر (۷) سماع عشق

negarkhaneh. ir

۱۳- نتیجه گیری

یکی از مسائل زیبایی شناسی در هنرها مسئله استتیک است که بدون توجه به عناصر بصری دست پیدا نخواهیم کرد؛ و گرافیک محیطی تمامی احساسات درونی اش را با نیازها و شرایط پیرامونش هماهنگ می کند و طرحی را نقش می کند. حرکات موزون در سماع، برگرفته از معنای اشعار مولانا و احساسات درونی خالق اثر آن است و هر احساسی حرکتی خاص برای بیان و ابزار خود دارد. درک ویژگی های تصویری در محیط های شهری نیاز به ادراک صحیح از نحوه طراحی عناصر بصری تشکیل دهنده اثر و به کارگیری ارتباط منطقی بین آثار، در تعامل با سه عنصر اصلی مخاطب، محیط، و فضای حاکم بر آن است. در صورت رسیدن به ادراک مشترک از سوی طراح به گیرنده (مخاطب) اثری خلق می شود که می تواند پیام های قابل رویت (ظاهری) و غیر قابل رویت (باطنی) را با زبانی تصویری در ذهن مخاطبان خود پدید و ماندگار کند. در این تحقیق برای یافتن سوال ها در پایان نامه، موضوعات مختلف در فصل ۳، ۲، ۴ پرداخته شده است.

فصل دوم این پایان نامه برای درک بهتر موضوع به گرافیک محیطی و تاثیر آن بر جامعه و همچنین شناخت مولانا و رقص سماع، خط و حروف خوشنویسی از دیدگاه های مختلف را مورد بررسی قرار داده ایم.

فصل سوم عناصر بصری شامل نقطه، خط، سطح، حجم توازن، تقارن، ریتم، رنگ، پرسپکتیو، نور، بافت، حرکت و... را شامل میشود و از لحاظ خط و زیبایی شناختی با توجه به فضا و فرم در محیط و تاثیر و شناخت آن به جامعه توضیح داده شده است. در فصل چهارم به جواب سوال اصلی پایان نامه، چگونگی عناصر بصری طراحی گرافیکی سماع به کار رفته اند؟ پرداختیم به همین منظور با استفاده از فیلمها و عکسهای با ترکیب عناصر بصری رقص سماع در طراحی ها با الهام از شکل دامن رقصنده ها و حرکت دستان و چرخش آنان آثار زیبایی خلق می شود که در این طرح ها با استفاده از نمایش سماع در حروف و اشعار مولانا و حرکت چرخشی با ایجاد مسیرهای سیال حول مرکز تداعی کننده رقص سماع می باشد؛ و از کثرت به وحدت، و از وحدت به کثرت میرسند و با استفاده از حروف و اشعار مولانا و نورپردازی در گرافیک محیطی با الگوی عناصر بصری در طرح ها و فرم های دامن رقصنده که از حرکات چرخشی می توان ارتباط رقص سماع با فرم های عناصر بصری در گرافیک محیطی را اثبات نمود.

حاصل جمع آوری تمامی این اطلاعات شناخت عناصر بصری در طراحی گرافیکی سماع و ویژگی های زیبایی شناختی آثار مولانا بوده و باید اقرار کرد که این عنصر زیبایی به عنوان یکی از شناخته شده ترین آیین های عارفانه مولوی است که در جوامع معاصر مورد کم توجهی و در موردی بی توجهی قرار گرفته است؛ و اینکه چقدر با گرافیک محیطی میتوانیم هنر سماع را ماندگار نگاه داریم.

فهرست منابع فارسی

۱. مولوی. جلال الدین. کلیات شمس تبریزی: چاپ نوزدهم. تهران. انتشارات امیر کبیر ۱۳۸۵
۲. مثنوی معنوی. شش جلد (قطع جیبی) چاپ اول. تهران. انتشارات توس. ۱۳۷۵
۳. مولانا. شمس الدین بن حسین بلخی رومی معروف به مولوی. دیوان کبیر. کلیات شمس تبریزی. توضیحات. فهرست و کشف الابیات توفیق ه_ سبحانی. جلد ۱-۲. تهران. انجمن آثار و مفاخر فرهنگی. ۱۳۶۸
۴. واعظ کاشفی. موان فخر الدین علی بن حسین. رشحات عین الحیات: مقدمه و تصحیحات حواشی و تعلیقات علی اصغر معینیان. ناشر بنیاد نیکوکاری نوریانی. ۱۳۵۶
۵. الطوسی. احمد بن محمد. بوارق الاسماع فی الرد علی من یحرم السماع بالاجماع: به اهتمام احمد مجاهد. تهران. سروش. ۱۳۷۳
۶. انوری. حسن. فرهنگ بزرگ سخن. تهران. سخن. ۱۳۸۱
۷. تفضلی. ابوالقاسم. سماع درویشان در تربت مولانا. تهران تنویر. ۱۳۷۷
۸. جامی شیخ نورالدین عبدالرحمن. اشعه اللمعات: تحقیق هادی رستگار مقدم گوهری. قم. بوستان ۱۳۸۳
۹. حاکمی. اسماعیل. سماع در تصوف: چاپ سوم. تهران انتشارات دانشگاه تهران. ۳۶۷
۱۰. سرهندی. شیخ بدرالین بن مولانا جلال الدین محمد مولوی. ولدنامه. مثنوی ولدی. ابتدا نامه: با تصحیح و مقدمه جلال همایی. تهران. اقبال. ۱۳۵۱
۱۱. حلاج منصور. مجموعه آثار حلاج: تحقیق و ترجمه قاسم میر آخوندی. تهران. انتشارات یادآوران ۱۳۷۹
۱۲. نیکلسون رینولد. پیدایش و سیر تصوف. باغر معین
۱۳. تفضولی ابوالقاسم. سماع دراویش در تربت مولانا
۱۴. ابواخیر ابوسعید. اسرار توحید با مقدمه دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی
۱۵. ورامینی. نیما. تفکر خلاق در گرافیک ۱۳۷۸. چاپ اول. نشر فرهنگسرای میردشتی
۱۶. فرحزادی فاطمه. زیبایی شناسی حروف فارسی در گرافیک محیطی مترو. ۱۳۹۵. تهران. راه دکتری
۱۷. امین جعفری. سیمین. گرافیک محیطی و عصر جدید ۱۳۹۳. اصفهان. نشر دارخوین
۱۸. کاظمی رمدانی. معصومه. تاثیر گرافیک محیطی بر زیباسازی فضای شهری. ۱۳۹۴. تهران. اراده
۱۹. ایلوخوانی. مسعود. گرافیک محیطی. ۱۳۹۳. چاپ دوم. انتشارات فاطمی
۲۰. انجمن صنفی طراحان گرافیک ایران. طراحی گرافیک ۱۳۸۸. چاپ اول. انتشارات یساولی
۲۱. استوار مسیب. هنر گرافیک محیطی ۱۳۹۳ چاپ اول انتشارات رازنامه
۲۲. امیروز. هریس. گوین پل. اصول پایه طراحی گرافیک. شروین شهامی پور. ۱۳۹۲. تهران. چاپ ونشر نظر
۲۳. ویتهم. استریت. اسکات. ریتا. گرافیک حسی. ناز مریم شیخها. ۱۳۸۵. تهران. لوح نگار.
۲۴. رشوند. زینت. ویژگی ها و مفاهیم تصویری گرافیک با رتیکرد بر اطلاع رسانی. ۱۳۹۱. کتاب ماه هنر. ۱۶۷.
۲۵. خاکی. حامد. کاربرد رنگ در کرافیک ۱ و ۲ و ۱۳۶۸. گرافیک و چاپ. ۲.

فهرست منابع غیر فارسی

- 27- Naik P. A. Roman. k(2003). Understanding the impact of aynergy on multimedia Communications. Journal of Maketing of Reserch. 40(4). 375-388
- 28- Outdoor Advertising Association of Americ. (2011)
- 29- Schultz. D. E (1993) Integrated marketing communications: Maybe definition is in point of View. Marketing News, 27(2),17.
- 30- singh, satyndrs (2006) Impact of color on maketing, Management Decision vol. 44 No. 6, Pp 783-789
- 31- Triplett. T (1996) Automotive color treds for new millennium. Marketing New, vo; 30